

202500605

159265358979323846264338327950288419716939937510582097494459230781
62862089986280348253421170679821480865132823066470938446095505822
5359408128481117450284102701938521105559644622948954930381964428810
665933446128475648233786783165271201909145648566923460348610454326
2133936072602491412737245870066063155881748815209209628292540917153
67892590360011330530548820466521384146951941511633072703657595919530
8611738193261179310511854807446237996274956735188575272489122793818
949129833673362440656643086021394946395224737190702179860943702770
2171762931767523846748184676694051320005681271452635608277857713427577
896091736371787214684409012249534301465495853710507922796892589235420
1995611212902196086403441815981362977477130996051870721134999999837297
804995105973173281609631859502445945534690830264252230825334468503526
19311881710100031378387528865875332083814206171776691473035982534904287
55468731159562863882353787593751957781857780532171226806613001927876611
195909216420198938095257201065485863278865936153381827968230301952035
3018529689957736225994138912497217752834791315155748572424541506959508
2953311686172785588907509838175463746493931925506040092770167113900984
882401285836160356370766010471018194295559619894676783744944825537977
472684710404753464620804668425906949129331367702898915210475216205696
602405803815019351125338243003558764024749647326391419927260426992279
678235478163600934172164121992458631503028618297455570674983850549458
858692699569092721079750930295532116534498720275596023648066549911988
183479775356636980742654252786255181841757467289097777279380008164706
00161452491921732172147723501414419735685481613611573525521334757418494
684385233239073941433345477624168625189835694855620992192221842725502
54256887671790494601653466804988627222917860857843838279679766814541
0095388378636095068006422512520511777724896084128488626945604241965

Centraal Planbureau | economische beleidsanalyse

Gesprek informatieur en onderhandelaars

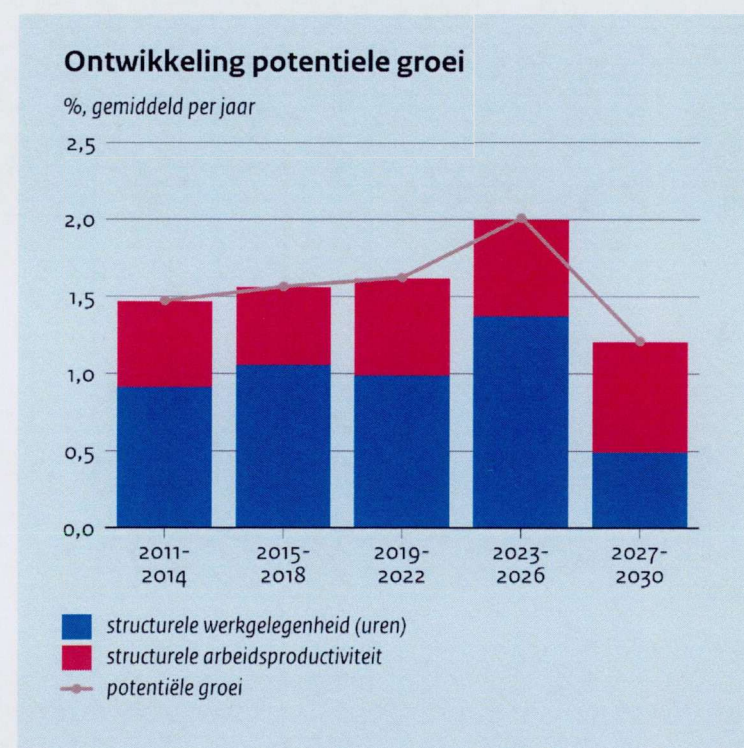
Pieter Hasekamp

25 november 2025

www.cpb.nl | [@CPBnl](https://twitter.com/CPBnl)

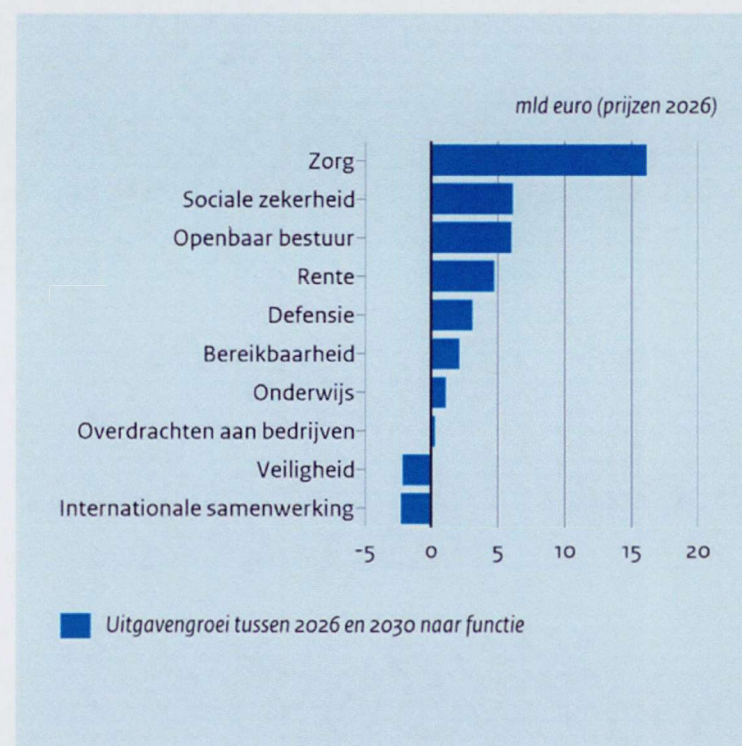
Gematigde groei, forse onzekerheid

- Gematigde groei, gedragen door:
 - Consumptie (solide koopkrachtstijging)
 - Overheid (expansief beleid, minder onderuitputting)
- Groeibijdrage arbeidsaanbod neemt af
- Forse onzekerheden: geopolitiek, handelsbeleid, slagkracht EU

Overheidsfinanciën verslechteren op termijn

- Uitgangspositie schuld comfortabel, geldt niet voor tekort (2030: -2,5% bbp)
- Tekort loopt gestaag op doordat inkomstengroei achterblijft bij uitgavengroei (vergrijzing, beleid, rente).
- Schuld blijft oplopen op lange termijn (projectie 2060: 126% bbp)
- Advies SBR: structurele uitgaven zoals defensie structureel dekken, en uitgaven en inkomsten meer in balans brengen

Brussel biedt beperkt ruimte

- Basispad: tussen 2026 en 2030 groeien de netto collectieve uitgaven met **15,7%**, maximaal toegestaan is **14,1%**
- Nederland voldoet dus niet aan de regels, maar komt pas in de correctieve arm als de tekortnorm van 3% wordt overschreden
- Nieuw kabinet kan ervoor kiezen om een nieuw Fiscal Structural Plan in te dienen
 - Bij hervormingen kan voor langer aanpassingspad (7 jaar) gekozen worden
 - Maar voorwaarden schuld- en tekorthoudbaarheid blijven van kracht
- Daarnaast mogelijk om voor defensieuitgaven National Escape Clause te activeren
 - Maar slechts t/m 2028

Is er ruimte voor investeringen?

- Schuld biedt in beginsel ruimte voor tijdelijke investeringen, maar saldo slechts beperkt
- Baten van investeringen voor de samenleving zijn niet noodzakelijk ook baten voor de overheidsfinanciën; politieke keuze voor inpassen of oploop tekort en schuld
- Lessons learned:
 - Investeren passen in evenwichtige beleidsmix met ook normering en beprijzing
 - Stapeling van grote ambities kan leiden tot onderuitputting en verdringing
- Investeringsinstelling helpt coördinatie en neemt fricties weg, maar is geen panacee
 - Spanning tussen autonomie en sturing, ook in verband met EMU-relevantie
 - Spanning tussen rendementseis en additionaliteit, soms subsidie-instrument beter

Keuzes voor de lange termijn

- **Verdienvermogen:**
 - Investeer in onderwijs en innovatie, pak knelpunten (stikstof, netcongestie) aan
 - Vergroot bedrijvendynamiek (minder, maar vooral betere regelgeving; interne markt)
 - Maak risicodragend kapitaal toegankelijker (Kapitaalmarktunie; investeringsinstelling)
- **Veiligheid:** defensie en strategische autonomie hebben een prijs, Europese coördinatie is noodzakelijk
- **Verduurzaming:** bied zekerheid voor burgers en bedrijven
- **Verdeling:** vereenvoudig en hervorm belastingstelsel en toeslagen

Centraal Planbureau

www.cpb.nl | @CPBnl

65358979323846264338327950288419716939937510582097494459230781640
620899862803482534211706798214808651328230664709384460955058223172
9408128481117450284102701938521105559644622948954930381964428810975
933446128475648233786783165271201909145648566923460348610454326648
936072602491412737245870066063155881748815209209628292540917153643
92590360011330530548820466521384146951941511633707203657595919530921
7381932611793105118548074462379962749567351885752724891227938183011
29833673362440656643086021394946395224737190702179860943702770539
2171762931767523846748184676694051320005681271452635608277857713427577
896091736371787214684409012249534301465495853710507922796892589235420
1995611212902196086403441815981362977477130996051870721134999999837297
804995105973173281609631859502445945534690830264252230825334468503526
19311881710100031378387528865875332083814206171776691473035982534904287
55468731159562863882353787593751957781857780532171226806613001927876611
195909216420198938095257201065485863278865936153381827968230301952035
3018529689957736225994138912497217752834791315155748572424541506959508
2953311686172785588907509838175463746493931925506040092770167113900984
882401285836160356370766010471018194295559619894676783744944825537977
472684710404753464620804668425906949129331367702898915210475216205696
602405803815019351125338243003558764024749647326391419927260426992279
678235478163600934172164121992458631503028618297455570674983850549458
858692699569092721079750930295532116534498720275596023648066549911988
183479775356636980742654252786255181841757467289097777279380008164706
00161452491921732172147723501414419735685481613611573525521334757418494
684385233239073941433345477624168625189835694855620992192221842725502
5425688767179049460165346680496272327917860857843838279679766814541
0095388378636095068006422512517392984896084128488626945604241965